

INUIT ATAQATIGIIT

Inatsisartuni

UKA 2017/120
25. oktober 2017
Kelly Berthelsen

Naalagaaffiit Peqatigiit Nunarsuarmi piujuaannartitsineq tunngavigalugu ineriartortitsinissaq pillugu angunigagai Nunatsinni ineriartornermi Naalakkersuisullu sulinerannut qanoq ilanngunneqarnissaannik Inatsisartut oqallinnissaannik siunnersuut

(Inuit Ataqatigiit Inatsisartunut ilaasortaataitai)

Suliassaq manna pingaaruteqaqisoq pillugu suliniartoqalenera qujassutigeqaarput. Pingaartumik CSR qutsavigerusupparput piujuaannartitsineq pillugu suliniuteqalersimanera inuiaqatigiinnillu eqqumaffigineqalernissaannik sulilersimanera pillugu.

1700-ikkunni suliffissuaqarnerup nutaaliaasup ineriartulerneraniit inuiaat amerlaqisut atugarissaarnerujartulersimapput. Taamanernit inuussutissanik tunisassiorneq pitsanngoriartuinnarsimavoq, nukissiorneq pitsaanerulersimaqaaq, inuit angallarinnerulersimapput, nakorsaatit pitsanngoriarsimaqaat, atortullu nutaaliaasut aammalu periaatsit inuunermik oqilisaataasut amerlaqisut nassaarineqarsimapput.

Kisianni atukkatigut ineriartorneq pilliuteqarfiunngitsoorsimangilaq. Inuiaqatigiit pisuunngoriartornerini pisuussutit assigiiamik agguataarsimangillat, ilaat pisorujussuunngorput ilaallu piitsuungaartaramik siniffimmik innarfissaqarnerluunniit ajorput. Aamma arnat angutillu atugaat isigineqarnerallu suliffissuaqarnermit allangortilluinnarneqarsimapput ilaatigut arnat nikagisaanerujussuannik nassataqarsimalluni.

Aamma atortorissaarutit inuussutissanillu tunisassioriaatsit ineriartupiloornerat tamatigut pinngortitaq pilliutaajuarsimavoq. Piniapilunnerit, nunamik atuiupilunnerit, mingutsitsinerillu ima annertutigisarsimapput amerlasoorpassuartigut uumassusileqarfiit annertuut allangortilluinnarneqartarsimallutik imaluunniit ilaanni sivisoqisumik atuuttumik aserorneqarsimasarlutik.

Taavalu, atortorissaarutit ineriartupiloornerat aamma sorsunnermi atortorissaarutit ineriartornerannik amiilaarnaannartumik nassataqarsimavoq. Sakkussiarsuit ima ulorianartigisut sanaartorneqarsimapput nunarsuarput arlaleriarlugu inuerussinnaangorsimavarput. Sakkullu ima ulorianartigisarpur eqqissiviillioortoqalersillugu inupparujussuit piffissap sivikitsuinnaap ingerlaneranni toqorarneqartarlutik.

Pinngortitamik aseruinerit, eqqissiviilliornerit, inuillu piffimmi ataatsimi amerlasoorujussuunngortarnerat inuiassuit ingerlaalerinerinik nassataqalersimapput immini eqqissiviilliornerinik, pinngortitap innarligeanerinik naligiinnginnermillu nassataqartumik.

Tassa, atugartuussuseq assorsuaq pilliuteqarfiusimavoq. Tamannattaq uagut nunatsinni ukiut ingerlanerini misigisimalluarparput. Assersuutigalugu arferit anginerit nungunneqangajannerat siulitta illorujussuaqarlutik ataatsimoornerannik allangortitsivoq, puisinniartunngorlutik siammasinnerulerput, illuilu minnerulerlutik, ataatsimoornerlu annikinnerulerluni. Nunallu suliffissuaqarfiusut arferit angisuut nungujakkamikkitt aamma puisit saammatigut piniapilulermatigillu nunatsinnissaaq puisaarutingajappoq, inuillu piitsorujussuunngorput. Ajoraluartumillu inunnguakkuluit puisissaarutsinneqartut pisuutinneqaannarput, kaffinngingaaraminngooq tupanngingaaramillu piitsorujussuunngorput. Uffa kujaliminnit puisinik nunguunneqangajalluinnarlutik piniagassaarullutik ilaatigut perlerartaleraluartut.

Tassa, ajornartorsiutit Naalagaaffiit Peqatigiinnit akiorniarneqartut nunatsinni takornartaanngillat. Aamma perluit tamakku qanoq iliuuseqarfiginngitsukkutsigit inuiaqatigiittut atukkatsinnut allannguutaaqisumik nalliateqqissinnaapput. Tassalu inuianguugaluaruttaluunniit ikittuinnaat, pinngitsoornata qanoq iliuuseqartariaqarpugut, qanorlu iliuuseqarsinnaavugut.

Naligiinnginneq ileqqorissaarnermit isigalugu ajornartorsiutaavoq. Nuna ataatsimut isigalugu pisuussuteqarluarpat, ilumullu pisoorsuaqarfiuppat, saniatigullu piitsorujussuarnik innuttaqarpat inunnik assigiinngisitsinerujussuaq pilersimassaaq uffa nunap innuttani assiigiisiniartussaagalarai.

Naligiinnginnerup ileqqorissaarnermit isigalugu ajornartorsiutaanerata saniatigut naligiinnginneq eqqissiviilliornermik ilaanni aattaqaqisunik nassataqartarsimavoq. Eqqissineq ineriartortitsisarpoq, kisiannili naligiinngippallaarneq eqqissiviilliornermik nassataqartarpoq, eqqissiviilliorlu atugarliornermik annerusumik pilersitsisarpoq.

Qujanartumik naligiinnginneq akiorniarlugu inatsisiliornikkut periarfissaqarpugut, piumassuseq sapiissuserlu kisimik apeqqutaapput.

Inuiaagatta pinngortitamik isumalluuteqartuarsimasut, sulilu isumalluuteqartuarallartussat inoqarfiit pinngortitamut ataqqinnilluni aqqissorneqarnissaat anguniartariaqarparput. Assersuutigalugu, eqqagassalerineq ullutsinni ajornartorsiutit annerit ilagaat. Suut asiuneq ajortut, mingutsitsisut, ikumasinnaanngitsut, ikuallanneqanngitsoortut, ikuallannissaqanngitsut, matoorutissaqartinneqanngitsut pinngortitamut pisarput. Takussunarsaataaginnaratik aamma uumasunut, naasunut silaannarmullu mingutsitsisarput. Eqqagassalerineq ullumernit pitsaanoqisoq nassaarisariaqarparput. Aamma, nukissiutit mingunnangitsut inerisarluarneqareersimasut atorluartariaqarpavut.

Tamakku tamarmik aningaasanik akeqarput, kisiannili periarfissat nunarsuarmioqatitta nassaareriigaat atorluartariaqarpavut. Eqqakkat ikumasinnaasut nukerujussuarmik peqarput, suut uumassusilinneersut naggorissaasiarineqarsinnaapput, nukik pilersinneqartoq panertitsinermut allanullu atorneqarsinnaavoq.

Tassa, eqqagassat aningaasartuutaannartut isiginagit atorluarneqartarneralli allanit ilikkarneqareerpoq uaguttaa atulertariaqarparput. Aasiit piumassuseq sapiissuserlu kisimik apeqqutaapput.

Imarsuaq ukiorpassuarni inuunitsinnut toqqammaviliisuusoq sulii taamaappoq, qularnanngitsumillu inoqarallartillugu taamaassalluni. Nunarsuatsinnili mingutsitsinerujussuup piniapilunnerullu kingunerisaanik imartat tamarluinnangajammik uumasuerukkiartorput uumaffigiuminaalliarlorlutillu.

Mingutsitsineq taanna suut sunniateqarfigisinnaasavut, soorlu Nunata avannarliit, ICC aqqutigalugu Naalagaaffiit Peqatigiiffiat, aqqutigalugit unitsinniartariaqarparput nunatut inuiattullu toqqammavippat aserorneqassanngippat. Tamatumanissaaq uagut nammineerluta mingutsitsinerput annerpaamik killilersimaniartariaqarparput nunarsuarmioqativullu paaseqatigisariaqarlugit mingutsitsineq pinngitsoorniartariaqavimmat.

Tunisassiornitsinnittaaq akisussaassuseqarluta pissaagut. Pinngortitap nukinginiq atuiffigisinnaasatsinni atuissaagut, aammalu sapinngisamik minnerpaamik asiutitsisassalluta, tassa tunisassiavut sapinngisamik tamakkiisumik atortassavavut. Aamma killiligaanngitsumik niueqatigiinnissamat akuersisimagalaruttaluunniit ungasissorsuarmit CO₂-mik aniatitseqaluni agguinneqartunut taarsiullugit tunisassiatsinnik atuisinnaanerput ammafigisariaqarparput. Aasiit, aalajangernissaaq kisimi apeqqutaavoq, annerusumik annaasassaqaanngilagut, iluaqutissaaq kisiat pissarsiassaraarput.

Ataatsimoorluni iliuuseqarneq siuliani oqaatigineqartunik tamanik piviusunngortitsiniarnermi aqqutissaavoq. Mikisuarsussiorluni aqqiagiinnginnerit qaangernissaannut piumassuseqarniarta. Uagut inuiaqatigiittut aqqissinnaasavut amerlaqaat, aatsaalli

paaseqatigiilluta isumaqatigiissinnaagutta ataatsimoorluta iliuseqarsinnaagutta. Uumasorsiuut atuisullu aaqqiagiinngerusaartuarnerat suleqatigiinnermik taarserniartigu, periaatsit suleqatigiinnermik siursaataasussat nassaarineqareersut atulerniartigit.

Nassuerutiginiartigu uagutaaq pinngortitamut sunniuteqartaqigatta, imalu pinerraritsigilersimagatta uumasunik allaat navianartorsiortitsisinnaalluta, immitsinnullu nangarsimaarsinnaangorniarta piniakkavut kingornamut iluaqutigisinnaajumallugit.

Nunarsuarmioqativut paasitinniarniartigit pinngortitap mingutsitaanera qanoq uatsinnut kinguneqartoq. Takornariat tikittartut paasitittarniartigit nunatsinni pisut, soorlu sermip aakkiartornera, uumasut plastimik timimioqalersimanerat, kviksølvimik arferit allallu mingutsitaanerat nunarsuarmi pisunut takussutissaanaammata.

Naalagaaffiit Peqatigiit anguniagaat 17-iusut tamarmik iluatinnaateqarput, qanorlu uagut timitalersorsinnaanerivut misissorluartariaqarparput.

Ajornartorsiulereerpugut, kisiannili qanoq iliuseqarnissamut suli kingoqqutsinngilagut, nassaariinnariaqarparput qanoq iliorsinnaanersugut. Annermilli allannguissamut piomassuseqarlutalu sapiissuseqartariaqarpugut.

Takusinnaavarput kikkut amerlanerpaat, naalakkersuisoqarfiit aammalu inuussutissarsiortut suleqatigiiffii, partiit, inuillu sammisami matumani soqutiginneqalutillu suleqataajumaqisut, amerlasuutigullu suliat aallartereersimasut. Suliat iluatsissappata ataqatigiissaarineq pisariaqarpoq nukiiit katersorsinnaaqqullugit. Naalakkersuisut inuussutissarsiortullu suleqatigiiffii suleqatigiilerniarlik.

Oqalilluarisi.